

ДО ВИВЧЕННЯ РУДЕРАЛЬНОЇ РОСЛИННОСТІ КЛАСУ
ARTEMISIETEA VULGARIS LOHMEYER ET AL. EX VON ROSCHOW 1951 В
ОКОЛИЦЯХ МІСТА УЖГОРОД

Фельбаба-Клушина Л.М., Сігеті М.Ю., Сойма М.В.

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», біологічний факультет, м. Ужгород

Закарпатська низовина характеризується значною різноманітністю адвентивної флори та рудеральної рослинності, з одного боку завдяки широкомасштабній антропогенній трансформації ландшафтів, а з іншого – наявності різноманітних за екологічними умовами оселищ. Щонайперше це стосується умов зволоження.

Нами здійснено описи рудеральної рослинності на Закарпатській низовині та у підніжжі схилів Вулканічного хребта в межах висот 150-250 м над р.м. в околицях м. Ужгород. До антропогенних перетворень на цих схилах росли скельнодубові ліси. З середини минулого століття значні площі лісів були перетворені у виноградники. З початку 90-х років виноградарство занепало і ці землі почали забудовуватися. На порушених ґрунтах, особливо вздовж польових доріг, ярів та навколо закинутих будівельних майданчиків формуються угруповання рудеральної рослинності, які часто є ініціальними стадіями заростання оголених субстратів, а тому їх існування у природі є короткотривалим.

Нами проаналізовані власні геоботанічні описи з переважанням видів родини *Fabaceae*. Такі угруповання цікаві ще й з точки зору видового складу, оскільки, для Закарпатської низовини наводяться окремі види, які трапляються виключно на Закарпатті (*Lathyrus transsylvanicus* (Spreng.) Rchb.f) або ж в межах Закарпаття є відносно малопоширеними (*Lathyrus nissolia* L., *Lens culinaris* Medic.), тоді як в Україні вони поширені переважно у південних посушливих регіонах Степу, Лісостепу та в Криму. Це є ботаніко-географічною особливістю родини бобових Закарпаття. Зважаючи на зміни клімату, такі види у Закарпатті можуть проявляти тенденцію до розширення ареалу, шляхом їх участі у складі рудеральних угруповань. Це стосується однорічників та дворічників, які часто характеризуються стратегією експлерентів.

Виявлені нами угруповання формуються на сонячних схилах вздовж доріг, ярів і стежок на місці колишніх виноградників у підніжжі Вулканічного хребта в межах висот 150-250 м над р.м. і утворюють стрічкоподібні зарості. Тут панують порушені, слабосформовані, бідні на поживні речовини ґрунти з високою водопроникністю, які швидко пересихають. На них переважають теплолюбні види з європейським ареалом, одно- і дворічники, які добре пристосовані до вищезгаданих ґрунтових умов. Помітною є участь бур'янів, що є космополітами.

Наводимо детальну характеристику угруповань з домінуванням або помітною участю *Lens culinaris* Medik. Переважно це триярусні або двоярусні угруповання. Проективне покриття фітоценозів коливається від 40 до 80%. Перший ярус розріджений і утворюється *Elytrigia repens* (L.) Nevski, *Artemisia vulgaris* L. іноді додаються злаки, такі як *Dactylis glomerata* L., *Arrhenatherum elatius* (L.) J. et C. Presl. Проективне покриття цього ярусу не більше 2-3 %. Другий ярус густий, його утворює *Lens culinaris*, який досягає до 60 см заввишки, а його індивідуальне проективне покриття становить 30-80%. До нього долучаються *Vicia tenuifolia* Roth, *Matricaria perforata* Merat, *Achillea submillefolium* Klok. et Krytzka та інші види. У

третьому ярусі трапляються *Trifolium repens* L., *Trifolium pratense* L., *Vicia grandiflora* Scop., *Geranium dissectum* L., *Tussilago farfara* L., *Linum vulgare* L., *Lotus corniculatus* L., та інші види з незначним проективним покриттям (1-2%). Загалом в угрупованнях нараховується щонайменше 30 видів, де майже 30 % видового складу належить видам родини *Fabaceae*. Як вже відмічалось, більшість цих видів характеризуються європейським ареалом, приурочені до теплих посушливих регіонів. Зважаючи на склад угруповання та групу постійних видів, дане угруповання з переважанням *Lens culinaris* відносимо до союзу *Dauco carotae-Melilotion* Görs ex Rostański et Gutte 1971. Цей союз включає угруповання рудеральної рослинності з переважанням малорічників й відображає початкові стадії сукцесій на антропогенно змінених субстратах. Такі угруповання зустрічаються на слабосформованих ґрунтах з великим вмістом гравію і бідних на сполуки азоту. Даний тип рослинності інтенсивно поширився протягом 20 століття завдяки розвитку дорожньої та залізничної мережі, розбудові населених пунктів (Láníková et al., 2009). Угруповання союзу *Dauco carotae-Melilotion* характеризуються участю одно- і дворічників, серед яких помітна роль належить бобовим. Діагностичні види союзу: *Artemisia vulgaris*, *Echinops sphaerocephalus*, *Melilotus albus*, *Solidago canadensis*, *Tanacetum vulgare*. Постійні види: *Achillea millefolium* agg., *Artemisia vulgaris*, *Cirsium arvense*, *Elytrigia repens*, *Taraxacum* sect. *ruderalia*. Серед них у наших описах трапляється *Artemisia vulgaris*, *Tanacetum vulgare*, *Achillea millefolium* agg., *Melilotus albus*. А діагностичним видом описаного угруповання є *Lens culinaris* Medik. Однак для уточнення назви асоціації необхідним є накопичення більшої кількості описів.